

1.12. TRUNG QUỐC RẺ CHẤM DỨT (*The end of Cheap China*)

The Economist, 10-3-2012

Đi phà từ Hong Kong qua Thẩm Quyển, một trong những vùng đã làm cho Trung Quốc trở thành xưởng máy của thế giới, người ta thấy có một tấm bảng quảng cáo khổng lồ : “Thời gian là vàng bạc. Hiệu suất là cuộc sống”.

Trung Quốc là một cường quốc lớn nhất thế giới về công nghệ chế biến. Tổng sản lượng của họ về TV, điện thoại thông minh, ống sắt và các thứ khác đã vượt qua Mỹ từ năm 2010. Trung Quốc hiện nay chiếm 1/5 sản lượng hàng chế biến của thế giới. Các xí nghiệp của nó sản xuất quá nhiều, quá rẻ đến nỗi nó có thể cắt giảm lạm phát tại nhiều quốc gia đối tác. Nhưng thời đại hàng Trung Quốc giá rẻ đang tới lúc chấm hết.

Chi phí đã tăng lên, bắt đầu từ các tỉnh vùng duyên hải nơi có rất nhiều xí nghiệp. Giá đất cũng tăng, các quy định về môi trường và an toàn sản xuất, và thuế cũng tăng. Tuy nhiên, nhân tố quan trọng nhất là lao động.

Vào ngày 5-3-2012, ngân hàng đầu tư Standard Chartered đã thăm dò ý kiến 200 xí nghiệp Hong Kong hiện đang có cơ xưởng hoạt động ở vùng đồng bằng Châu Giang. Họ đã nhận thấy lương công nhân tăng 10% vào năm vừa qua. Foxconn, một công ty Đài Loan lắp ráp máy iPads của Apple tại Thẩm Quyển, tháng vừa qua đã phải tăng lương nhân viên từ 16% - 25%.

Dale Weathington của Công ty Mỹ KolCraft, chuyên sản xuất xe đẩy cho trẻ em tại vùng phía Nam Trung Quốc, nhận xét : “Bây giờ không còn rẻ như trước kia”. Chi phí lao động đã tăng 20% mỗi năm trong suốt 4 năm qua. Các thành phố miền biển đã không còn sức lôi kéo công nhân từ vùng sâu trong nội địa. Những người lao động nhập cư này thường về quê vào dịp Tết. Năm ngoái sau kỳ nghỉ, có 95% lao động quay trở lại làm việc. Năm nay chỉ còn 85% quay lại.

Kinh nghiệm của KolCraft rất là phổ biến. Khi Phòng thương mại Mỹ ở Thượng Hải hỏi ý các hội viên đâu là thách thức lớn nhất. 91% đã trả lời là “Chi phí tăng cao”. Tham nhũng và ăn cắp công nghệ đứng xa phía sau. Chi phí lao động, kể cả bổng lộc, cho thợ thuyền tại Quảng Đông tăng 12% mỗi năm, tính bằng USD, từ 2002 đến 2009. Tại Thượng Hải, tăng 14%. Roland Berger, một người tư vấn, cho biết con số tương ứng này tại Philippines là 8%, và ở Mexico là 1%.

Joerg Wisttke, một chuyên gia về công nghệ cũ Phòng thương mại EU ở Trung Quốc, tiên đoán là chi phí sản xuất ở Trung Quốc sẽ tăng 2 lần, thậm chí 3 lần vào năm 2020. Alix Partners, mỗi công ty tư vấn, đã dự phóng như sau : Nếu tiền tệ và chi phí chuyên chở tăng 5% mỗi năm, và lương công nhân tăng 30% mỗi năm, vào năm 2015 hàng hóa sản xuất tại Mỹ sẽ rẻ ngang với chi phí sản xuất ở Trung Quốc, cộng thêm với phí chuyên chở. Thực tế có lẽ là sự hội tụ các chi phí này sẽ chậm tới hơn, nhưng khuynh hướng đã lộ rõ.

Nếu Trung Quốc rẻ chấm dứt, ai sẽ thay thế nó ? Liệu các xí nghiệp có dời qua các quốc gia có giá nhân công rẻ hơn ? Đó là sự khôn ngoan qui ước. Nhưng sai trật hết.

Trung Quốc có lợi thế.

Brian Noll giám đốc công ty PPC, sản xuất dây cáp nối cho TV, nói rằng công ty của ông ta đang tính chuyện dời qua Việt Nam. Tại Việt Nam, lao động còn rẻ, nhưng nước này lại thiếu các dịch vụ cần thiết ví dụ như mạ kẽm, xử lý độ nóng và đóng dấu đặc biệt. Cuối cùng PPC quyết định ở lại Trung Quốc. Thay vào đó, nó đã thực hiện tự động hóa trong quy trình sản xuất tại nhà máy ở Thượng Hải, thay thế một số lao động bằng máy móc.

Tại các nước khác, chi phí lao động thấp 30% hơn tại Trung Quốc. John Rice, phó Chủ tịch hãng GE cho biết; nhưng chi phí thấp này lại bị nhiều vấn đề khác lấn át, nhất là sự thiếu vắng những chuỗi dịch vụ cần thiết. GE đã xây một nhà máy ở Việt Nam để sản xuất tuốc bin gió, nhưng ông Rice cho biết ông cần thợ có chuyên môn, chứ không cần công nhân rẻ. Nhờ có một bến cảng nằm cạnh xí nghiệp, ông ta có thể thuê được thợ hàn cấp bậc quốc tế. Ngoại trừ trong các ngành kinh doanh nguyên liệu, ông nói : “Khả năng chuyên môn luôn luôn lấn át chi phí”.

Sunil Gidumal, một nhà kinh doanh ở Hong Kong, sản xuất một loại hộp thiếc để đựng bích quy. Lương thợ, chiếm 1/3 chi phí sản xuất, đã tăng gấp đôi trong 4 năm qua tại cơ xưởng của ông ta tại Quảng Đông. Ông nói, lương thợ ở Sri Lanka rẻ hơn khoảng 35% - 45%, nhưng hiệu suất không cao. Do đó, ông ta giữ một cơ xưởng nhỏ ở Trung Quốc để phục vụ bạn hàng Bắc Mỹ và thị trường nội địa Trung Quốc. Ông chỉ sản xuất các loại hộp ở Sri Lanka để phục vụ khách hàng châu Âu, vì giá chuyên chở từ Sri Lanka rẻ hơn ở Trung Quốc.

Luis Kuijs của Viện nghiên cứu Fung Global, đã nhận thấy rằng một số ngành công nghiệp sử dụng tới nhiều nhân công, như may mặc, đã rời bỏ Trung Quốc và một số công ty đã sử dụng chiến lược “Trung Quốc + 1”, họ chỉ mở một xí nghiệp ở nước khác để thử nghiệm môi trường.

Nhưng vùng duyên hải Trung Quốc vẫn còn sức mạnh cạnh tranh, mặc dù lương bổng tăng cao. Thứ nhất, vì nó nằm ngay tại thị trường nội địa Trung Quốc đang nở rộ. Đó là một lợi thế to lớn. Không có quốc gia nào có nhiều người hơn đang tìm cách mua thêm hàng tiêu dùng.

Thứ hai, có thể lương thợ ở Trung Quốc tăng nhanh, nhưng hiệu năng ở Trung Quốc cũng tăng nhanh. Con số thống kê chưa nói rõ, nhưng chiều hướng đã rõ. Nhân viên Trung Quốc được trả lương cao hơn vì họ sản xuất nhiều hơn.

Thứ ba, Trung Quốc rộng mênh mông. Nguồn lực lao động rất lớn, và khá mềm dẻo để có thể thích ứng với các loại công nghiệp theo mùa, ví dụ ngành sản xuất đồ chơi hay đèn Noel. Để đáp ứng một hợp đồng bất thành linh, một xí nghiệp sản xuất điện thoại ở Trung Quốc đã có khả năng đánh thức 8.000 nhân viên đang ngủ, để làm việc vào lúc 12 giờ đêm. Đó là theo báo New York Times. Không phải vào ngày hôm sau. Vào lúc 12g đêm. Không nước nào có thể làm được việc này.

Thứ tư, các hệ thống cung cấp dịch vụ ở Trung Quốc rất tinh xảo, và dễ uốn nắn. Giáo sư Zheng Yusheng, tại Đại học Trường Giang, khoa kinh doanh hậu đại học, cho rằng cách hay nhất để thâm định tính cạnh tranh của xí nghiệp không phải chỉ dựa vào

chi phí lao động, mà còn phải so sánh toàn bộ hệ thống cung cấp. Tại các quốc gia khác ngay cả nếu giá lao động rẻ hơn 25% so với Trung Quốc, hệ thống cung cấp thiết bị cho một mặt hàng nào đó không có sẵn hay không đủ chất lượng, có thể làm cho thành phẩm không cạnh tranh được.

Dwight Nordstrom của công ty Pacific Resources International. Công nhận là hệ thống cung cấp linh kiện điện tử ở Trung Quốc quá tốt, tới nỗi “Không gì cản nổi người không lỗi này” ít nhất trong 20 năm nữa. Lợi thế này cũng có cả trong các ngành công nghiệp công nghệ thấp. Paul Stocker, một nhà sản xuất giày da ở vùng duyên hải Trung Quốc, cho rằng không dễ gì thay thế được

Người ta hay có thói quen dự đoán là các xí nghiệp vùng sâu trong nội địa sẽ thay thế các xí nghiệp vùng duyên hải. Các con số thống kê chính thức cũng cho biết như vậy. Một số tỉnh trong nội địa, ví dụ Trùng Khánh, hiện nay cũng hấp dẫn đầu tư trực tiếp nước ngoài như Thượng Hải. Một lý do cho hiện tượng người lao động ở trong nội địa không muốn trở lại làm việc ở vùng duyên hải, là vì họ tìm thấy rất nhiều việc làm ở gần nhà.

Nhưng các xí nghiệp không dời vào vùng nội địa vì lao động rẻ. Thứ nhất, giá lao động không rẻ hơn nhiều lắm. Hoa Vi, một công ty viễn thông không lỗi sản xuất linh kiện viễn thông, cho biết lương của một nhân viên có bằng Cao học, không thấp hơn 10% so với Thẩm Quyển. Kolcraft muốn dọn về Hồ Bắc, nhưng họ khám phá ra ngay là chi phí nhân công chỉ rẻ hơn 5% - 10% so với vùng duyên hải.

Công ty Topline muốn dời vào nội địa, nhưng họ thấy có nhiều chi phí ngoại lệ rất lớn. Hạ tầng cơ sở dùng cho xuất khẩu còn quá thô sơ, yếu ớt. Chuyên chở vào đường sông kéo dài cả tuần lễ. Các hệ thống hậu cần chưa phát triển hoàn toàn, và do đó, Topline trụ lại vùng duyên hải.

Thu nhập trong nội địa ?

Dọn xí nghiệp vào vùng nội địa sẽ bị nhiều chi phí bất ngờ. Các luật lao động ở các khu vực giàu có như Thẩm Quyển làm cho việc đóng cửa xí nghiệp tại đây tốn kém. Và chi phí chuyên chở trong lục địa Trung Quốc có thể tốn kém hơn từ Thượng Hải đến New York. Ban giám đốc và nhân viên văn phòng có thể đòi tăng lương rất cao khi phải di chuyển từ vùng duyên hải vào trong nội địa. Trùng Khánh có hơn 30 triệu dân. Nhưng nó không phải là Thượng Hải. Chiến dịch chống tham nhũng ở tỉnh này gần đây quá bạo động, làm hoảng sợ những nhà doanh nghiệp cũng như bọn tội phạm.

Các xí nghiệp đầu tư vào sâu trong nội địa có mục tiêu phục vụ người dân sống tại đó. Với rất nhiều thành phố nội địa đang phát triển, đây là một thị trường béo bở. Nhưng khi nói tới sản xuất iPads và điện thoại thông minh, các cơ sở sản xuất cần phải đặt tại vùng duyên hải.

Đôi khi, có một số vùng đã xây dựng đường xá, hải cảng và hệ thống cung cấp dịch vụ tốt hơn. Họ cạnh tranh được với vùng duyên hải về hàng chế biến cơ bản. Do đó, nếu Trung Quốc muốn nở rộ, các xí nghiệp của họ phải được nâng cấp chất lượng. Thay vì chỉ lắp ráp những linh kiện tinh vi được sản xuất ở nước khác, họ cần phải tự mình thiết kế nhiều hơn nữa. Theo kinh nghiệm của Đức họ cần làm ra các sản phẩm có lời nhiều, và cung cấp dịch vụ để bảo hành các sản phẩm.

Có ít công ty Trung Quốc đã bắt đầu làm như thế. Nếu đến thăm campus mênh mông của Huawei tại Thẩm Quyển, bạn sẽ thấy điều đó. Công ty này do một cựu sĩ quan lập ra, và được bạn bè trong chính quyền giúp đỡ trong nhiều năm trời, nhưng ngày nay, nó có vẻ giống các công ty công nghệ cao của Tây phương, hơn là các công ty quốc doanh khổng lồ. Ban giám đốc rất tài hoa, các nhà lãnh đạo của nó đã học tập trong nhiều năm. Khoảng hơn 10 người tư vấn đến từ IBM và các công ty tư vấn khác của Hoa Kỳ. Công ty đã trở thành chuyên nghiệp cao cấp, và đổi mới nhanh nhạy.

Vào năm 2008, nó đã xin được bằng sáng chế nhiều hơn các công ty khác. Đầu năm nay, nó cho xuất hiện một loại điện thoại thông minh mỏng nhất và nhanh nhất. Để cho thấy là khu vực tư nhân ở Trung Quốc cũng bắt đầu chấp hành nghiêm chỉnh quyền sở hữu trí tuệ, Hoa Vi đã đấm đá rất nhiều về vấn đề bằng sáng chế. Không những đối với công ty ZTE, một đối thủ cạnh tranh nằm cùng tại Thẩm Quyển. ZTE cũng muốn chuyển đổi từ linh kiện viễn thông rẻ tiền để sản xuất những mặt hàng mới hấp dẫn hơn cho người tiêu dùng.

Trung Quốc chưa có đủ các công ty kiểu Hoa Vi. Nhưng nó đã thu hút nhiều tài năng trẻ mong muốn xây dựng những công ty như vậy. Mỗi năm lại có thêm một đợt “hải qui” – những Hoa kiều đã học hay làm việc ở nước ngoài trở về nước. Nhiều người đã có những kinh nghiệm quý báu ở MIT và Stanford. Nhiều người đã nhìn thấy trực tiếp cách vận hành của Silicon Valley. Thật ra, các cựu nhân viên của Silicon Valley đã lập ra rất nhiều công ty sáng tạo nhất của Trung Quốc, ví dụ như Baidu. Tốc độ thay đổi ở Trung Quốc rất đáng ngạc nhiên, đến nỗi khó theo dõi. Hình ảnh cũ kỹ của một cửa tiệm quần áo đã quá lỗi thời, giống như bộ áo của Mao. Giai đoạn tới sẽ rất hấp dẫn. Trung Quốc phải sáng tạo hay chạy chậm lại.